

EESTI KIRIKUTE NÕUKOGU

Estonian Council of Churches

Eesti Kirikute Nõukogu ettepanekud erakondadele 2027. aasta Riigikogu valimisteks

Eesti Kirikute Nõukogu ja Vabariigi Valitsuse vahelise ühishuvide protokollisõlmimisest on möödunud enam kui kaks aastakümnet. Selle aja jooksul on riigi ja kirikute koostöö paljudes valdkondades kinnitanud, et Eesti ühiskonna teenimine, inimeste toetamine ning rahva vaimse ja kultuurilise järjepidevuse hoidmine on meie ühine vastutus.

Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikud ja nende kogudused on üle Eesti kohalikes kogukondades nähtavad ja tegutsevad partnerid, kes panustavad Eesti inimeste heaks vaimuliku teenimise, hingehoiu, sotsiaaltöö, hariduse, laste- ja noorsootöö, pere- ja kriisitöö, kultuuripärandi hoidmise, muusikaelu, vabatahtliku tegevuse ning kogukondliku sidususe edendamise kaudu.

2027. aasta Riigikogu valimiste eel pöördume Eesti erakondade poole ettepanekutega, mida palume kaaluda erakondade valimisprogrammide koostamisel ning tulevase valitsuskvaliteetsiooni poliitiliste prioriteetide kujundamisel.

EESTI KIRIKUTE NÕUKOGU ETTEPANEKUD

1. Seadusloomes tuleb järjepidevalt tagada südametunnistuse-, usu- ja veendumusvabadus.

Usuvabadus ning südametunnistuse- ja veendumusvabadus on demokraatliku õigusriigi aluspõhimõtted. Need vabadused ei puuduta üksnes usulisi ühendusi või usklikke inimesi, vaid kogu ühiskonna vabadusruumi.

Peame oluliseks, et seadusloomes hinnataks senisest süsteemsemalt erinevate põhiõiguste ja -vabaduste koostoimet. Võrdse kohtlemise, vaenu õhutamise, hariduse, perekonna, meditsiini, sotsiaalhoolekande, kodanikuühiskonna ja julgeoleku valdkonda puudutavate otsuste tegemisel tuleb tagada, et ühe õiguse kaitsmine ei tooks kaasa teise põhiseadusliku õiguse põhjendamatut piiramist.

Seetõttu peame vajalikuks, et EKN-i ja liikmeskirikute esindajad oleksid jätkuvalt ja varases etapis kaasatud seaduste, arengukavade ja poliitikadokumentide ettevalmistamisse nendes küsimustes, mis puudutavad usuvabadust, südametunnistuse vabadust, usuliste ühenduste tegevust, kirikute ühiskondlikku rolli ning kristlike koolide ja kogukondade õigusi.

Samuti tuleb õigusloomes arvestada, et usulised ühendused on oma ajaloo, identiteedi, sisemise korralduse ja rahvusvaheliste sidemete tõttu juriidiliste isikute eriliik. Kirikute,

koguduste ja kloostrite ajaloolist ning vaimset järjepidevust ei saa käsitleda samadel alustel nagu tavalist eraõiguslikku ühendust, millel puudub võrreldav kultuuriline ja vaimne pärand.

Ettepanekud:

- Tagada seadusloomes südametunnistuse-, usu- ja veendumusvabaduse kaitse ning hinnata oluliste seaduseelnõude mõju usuvabadusele, sõnavabadusele, haridusvabadusele, lapsevanemate õigustele ja usuliste ühenduste tegevusvabadusele.
- Kaasata Eesti Kirikute Nõukogu ja liikmeskirikute esindajad varases etapis nende seaduste, arengukavade ja poliitikadokumentide ettevalmistamisse, mis puudutavad usuvabadust, usulisi ühendusi, kirikute ühiskondlikku rolli, kristlikke koole, perekonda, bioetikat, hingehoidu, kaplanaate ja kultuuripärandit.
- Arvestada õigusloomes usuliste ühenduste eripära, tunnustades kirikuid, kogudusi ja kloostreid nende ajaloolise, vaimse, kultuurilise ja rahvusvaheliselt tunnustatud identiteedi tõttu juriidiliste isikute eriliigina.

2. Riik peab tagama kõigi inimeste väärkuse kaitse, kõigi vähemuste võrdse kohtlemise ning maailmavaatelise neutraalsuse.

EKN toetab põhimõtet, et iga inimene on väärikas ning kedagi ei tohi alandada, kiusata, ähvardada ega kohelda vägivaldselt tema isikuomaduste, veendumuste, usu, päritolu, puude, vanuse, soo või muu tunnuse tõttu. Üksikisikute ja gruppide õigusi kaitstes tuleb silmas pidada Eesti riigi tervikliku arengu jätkusuutlikkust ja üldisi eesmärgi, et oleks tagatud eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade.

Samas peab riiklik võrdse kohtlemise poliitika olema tasakaalustatud ja universaalne. Ühegi ühiskonnagrupi kaitse ei tohi tähendada teiste inimeste, kogukondade, koolide või usuliste ühenduste veendumuste ja õiguste survestamist. Riik peab hoidma maailmavaatelist neutraalsust ega tohi väärtusküsimustes kujundada olukorda, kus üks ideoloogiline või antropoloogiline käsitlus kuulutatakse ainuõigeks ning teistsuguse veendumuse esindajad seatakse ühiskondlikult või õiguslikult ebasoodsasse olukorda.

Peame vajalikuks, et vähemuste õiguste ja võrdse kohtlemise küsimusi käsitletaks Eestis üldiste, kõigile arusaadavate ning ühetaoliselt rakendatavate põhimõtete alusel. Ühe ühiskonnagrupi õiguste kaitsmine ei tohi viia olukorrani, kus teiste inimeste, haridusasutuste, perekondade, usuliste ühenduste või maailmavaatelist kogukondade põhiõigused ja -vabadused saavad põhjendamatult piiratud. Seetõttu võiks eraldiseisvate ja omavahel konkureerivate vähemusstrateegiatega asemel kaaluda terviklikumat lähenemist, mis käsitleb kõigi inimeste väärkust, turvalisust ja võrdset kohtlemist ühtsetel alustel.

Eriti oluline on tagada kristlike koolide, kirikute, koguduste ja usuliste ühenduste õigus toimida kooskõlas oma põhikirjalise eesmärgi, usuõpetuse, väärtuskasvatuse ja vaimuliku identiteediga. Riiklikud tegevuskavad, koolitusmaterjalid ja avaliku sektori programmid peavad arvestama haridusasutuste, lapsevanemate ja usuliste ühenduste õigust oma veendumustele, eeldades samal ajal lugupidavat ja turvalist kohtlemist kõigi inimeste suhtes.

Laste ja noorte kasvukeskkonda puudutavates küsimustes tuleb olla eriti vastutustundlik. Inimese väärkuse kaitsmine ei eelda laste ja noorte suunamist käsitustesse, mis võivad tekitada neis ebavajalikku segadust oma soo, identiteedi või keha mõistmisel. Kirikute arusaama kohaselt on inimene loodud meheks ja naiseks ning seda käsitust peab olema

võimalik hariduses, kasvatuses ja avalikus arutelus väljendada ilma hirmuta, et seda käsitletakse vaenulikkuse või diskrimineerimisena. Samal ajal tuleb vältida sõnastusi ja hoiakuid, mis alandavad või vastandavad konkreetseid inimesi või inimgrupe.

Ettepanekud:

- Kujundada võrdse kohtlemise poliitika nii, et see kaitseks kõigi inimeste väärikust ja turvalisust, kuid ei tooks ühe ühiskonnagrupi õiguste kaitsmise nimel kaasa teiste inimeste, perekondade, koolide, usuliste ühenduste või maailmavaateliste kogukondade põhiõiguste põhjendamatu piiramist.
- Tagada riigi maailmavaateline neutraalsus väärtusküsimustes ning vältida olukorda, kus riiklikud tegevuskavad, koolitusmaterjalid või avaliku sektori programmid survestavad haridusasutusi, lapsevanemaid või usulisi ühendusi loobuma oma veendumustest.
- Käsitleda vähemuste õiguste ja võrdse kohtlemise teemasid terviklikult ning kaaluda eraldiseisvate strateegiate asemel ühtset lähenemist, mis lähtub kõigi inimeste väärikuse, turvalisuse ja võrdse kohtlemise põhimõttest.
- Kaitsta kristlike koolide ja teiste maailmavaateliste haridusasutuste õigust tegutseda kooskõlas oma põhikirjalise eesmärgi, väärtuskasvatuse ja usulise identiteediga, tagades samal ajal kõigi laste ja noorte lugupidava ning turvalise kohtlemise.
- Lähtuda laste ja noorte hariduses ning kasvatuses küsimustes ettevaatuspõhimõttest, vältides käsitusi, mis võivad tekitada ebavajalikku segadust lapse soo, identiteedi või keha mõistmisel.
- Tagada võimalus väljendada hariduses, kasvatuses ja avalikus arutelus veendumust, et inimene on loodud meheks ja naiseks, ilma et seda käsitletaks iseenesest vaenulikkuse või diskrimineerimisena.

3. Elu pühadust tuleb kaitsta alates elu algusest kuni loomuliku lõpuni.

EKN peab vajalikuks, et Eesti riik käsitleks inimelu kaitset terviklikult. Inimelu väärikus ei sõltu inimese east, tervisest, töövõimest, majanduslikust olukorrast, sõltuvusvajadusest ega ühiskondlikust kasulikkusest.

Elu alguse kaitsmisel tuleb lähtuda põhimõttest, et sündimata inimelu väärrib kaitset ning lapseootel naine ja tema perekond vajavad raskes olukorras tuge, mitte survet ega üksijäämist. Abordiküsimuse käsitlemisel tuleb vältida nii ükskõiksust sündimata elu suhtes kui ka hoiakut, mis jätab lapseootel naise tema hirmude, sotsiaalse ebakindluse või majanduslike raskustega üksi.

Peame vajalikuks, et riik toetaks jätkuvalt ja senisest tugevamalt raseduskriisi nõustamist, lapseootel naiste ja perede toimetulekut, ema-lapse kodusid ning tugisüsteeme neile emadele, kes vajavad lapse sünni ja kasvatamisega seotud raskustes praktilist, psühholoogilist, sotsiaalset ja vaimulikku tuge. Eriti oluline on, et abi oleks kättesaadav olukordades, kus lapse sünni kasuks otsustamine sõltub sellest, kas naine või perekond kogeb ühiskonna tegelikku tuge. Riik peab looma julgustava elukeskkonna peredele, kes soovivad perre rohkem lapsi, sest vaid see tagab eesti rahvuse säilimise.

Bioeetilistes küsimustes tuleb hoida selget põhimõtet, et teaduse, meditsiini ja tehnoloogia areng peab teenima inimese väärikust, mitte muutma inimelu vahendiks, kaubaks või

tehniliseks projektiks. Elu algust, viljatusravi, embrüote kaitset, surrogaatemadust, geenitehnoloogiaid ja muid bioeetilisi küsimusi puudutavates aruteludes tuleb otsida lahendusi, mis arvestavad lapse õigusi, ema väärikust, perekonna tähendust ning inimesu erilisust ja pühadust.

Elu lõpu küsimustes peame oluliseks, et riik ei liiguks eutanaasia ega abistatud enesetapu normaliseerimise suunas. Avalikus arutus tuleb väga hoolikalt eristada inimese kannatuste leevendamist, väärikat hooldust, ravi lõpetamisega seotud eetilisi küsimusi ning aktiivset tegevust inimese elu lõpetamiseks. Kannatav inimene ei tohi kogeda üksindust, survet ega tunnet, et ta on teistele koormaks. Iga inimene väärib oma elu lõpuni hoolt, lähedaste toetust, head meditsiinilist abi ja hingehoidu.

Palume erakondadel võtta selge suund palliatiivravi, hosiitsravi ja koduse toetava ravi riikliku arendamise ning rahastamise tugevdamisele. Palliatiivravi peab olema kättesaadav kõigile, kes seda vajavad, sõltumata elukohast, sissetulekust või diagnoosist.

Ettepanekud:

- Kaitsta inimesu pühadust alates elu algusest kuni loomuliku lõpuni, lähtudes põhimõttest, et inimesu väärikus ei sõltu inimese east, tervisest, töövõimest, sõltuvusvajadusest ega ühiskondlikust kasulikkusest.
- Tugevdada raseduskriisi nõustamist ning lapseootel naiste ja perede tugisüsteeme, sealhulgas ema-lapse kodusid ja praktilist, psühholoogilist, sotsiaalset ning vaimulikku tuge neile, kelle jaoks lapse sünni kasuks otsustamine sõltub ühiskonna tegelikust toest.
- Käsitleda bioeetilisi küsimusi inimväärikuse, lapse õiguste, ema väärikuse ja perekonna tähenduse kaitse põhimõttest lähtudes, sealhulgas viljatusravi, embrüote kaitse, surrogaatemaduse, geenitehnoloogiaid ja teiste elu algust puudutavate teemade puhul.
- Mitte liikuda eutanaasia ega abistatud enesetapu normaliseerimise suunas, vaid arendada elu lõpu väärikat hooldust, hingehoidu ning inimese kannatuste leevendamist viisil, mis ei sea kahtluse alla inimesu puutumatus ega ohtu elu pühadust.
- Suurendada palliatiivravi, hosiitsravi ja koduse toetava ravi riiklikku rahastamist ja kättesaadavust, et kvaliteetne elu lõpu hooldus oleks tagatud kõigile abivajajatele sõltumata elukohast, sissetulekust või diagnoosist.

4. Demograafilise kriisi lahendamine ning perekonna toetamine peavad olema riiklikud prioriteedid.

Eesti rahvastiku kestlikkus on rahvusliku julgeoleku, kultuuri, keele ja ühiskonna tuleviku küsimus. Sündide arvu järsk vähenemine näitab, et senised meetmed ei ole piisavad ning perepoliitika vajab pikaajalist, erakondadeülest ja usaldusväärset vaadet.

Kirikute roll ei ole otseselt demograafilisi näitajaid kujundada, kuid kirikutel on õigus ja kohustus juhtida tähelepanu väärtustele, ilma milleta ei saa ükski ühiskond pikaajaliselt püsida: elu austamine, perekonna toetamine, laste väärtustamine, põlvkondade sidusus, vastutus ja lootus.

Peame vajalikuks, et riik looks laste sündimist ja kasvatamist toetava keskkonna, milles pered ei tunneks ebakindlust majandusliku toimetuleku, eluaseme, töö- ja pereelu ühitamise,

hariduse, tugiteenuste või vaimse tervise pärast. Laste kasvatamist ei tohi käsitleda üksnes eraasjana, vaid kogu ühiskonna tulevikku kandva ühise vastutusena.

Perekond on ühiskonna loomulik keskkond, kus õpitakse usaldust, vastutust, hoolimist, andestust, põlvkondade sidet ja ligimesearmastust. Perekond on ühiskonna minimudel: seal kujunevad hoiakud, mis kanduvad hiljem kooli, tööellu, kogukonda ja riiki. Seetõttu tuleb perepoliitikas väärtustada lapse kasvamist stabiilses, hoolivas ja vastutustundlikus perekonnas.

Kirikute õpetuslikest veendumustest lähtudes peame mehe ja naise vahelist abielu ning sellest võrsuvat perekonda ühiskonna kestlikkuse seisukohalt Jumala poolt eriliselt õnnistatud kooseluvormiks. Selle rõhutamine ei tähenda hoolimatust teiste inimeste ega keerulistes oludes kasvavate laste suhtes. Riik peab toetama kõiki lapsi ja peresid, kes vajavad abi, sõltumata nende sotsiaalsest olukorrast. Samal ajal on õigustatud ja vajalik, et perepoliitikas väärtustatakse püsivat, vastutustundlikku ning lapsele turvalist perekeskkonda, milles ema ja isa roll ning põlvkondade järjepidevus on olulised.

Peame oluliseks vanemahariduse, paarisuhte koolituste, pereteraapia, perevägivalla ennetamise, kriisinõustamise, sõltuvusprobleemide varase märkamise ning noorte vanemate toetamise riiklikult kestlikku rahastamist. Erilist tähelepanu vajavad pered, kus lapse kasvatamine on seotud vaesuse, üksikvanemluse, tervisemurede, puudega lapse hooldamise või vaimse tervise probleemidega.

Ettepanekud:

- Seada demograafilise kriisi lahendamise riiklikuks prioriteediks ning kujundada pikaajaline, erakondadeülene ja usaldusväärne perepoliitika.
- Vähendada laste sündimise ja kasvatamisega seotud majanduslikku, tööalast, eluasemelist ja sotsiaalset ebakindlust.
- Väärtustada perekonda ühiskonna jätkusuutlikkuse, turvalisuse ja stabiilsuse alusena ning kujundada perepoliitika, mis toetab lapse kasvamist stabiilses, hoolivas ja vastutustundlikus perekonnas.
- Tunnustada ja väärtustada mehe ja naise vahelist abielu ning sellest võrsuvat perekonda ühiskonna kestlikkuse seisukohalt erilise tähendusega kooseluvormina, toetades samal ajal kõiki abi vajavaid lapsi ja peresid sõltumata nende sotsiaalsest olukorrast.
- Tagada vanemahariduse, paarisuhte koolituste, pereteraapia, perevägivalla ennetuse, kriisinõustamise ja noorte vanemate toetamise riiklikult kestlik rahastus.
- Pöörata perepoliitikas erilist tähelepanu haavatavas olukorras olevatele peredele, sealhulgas vaesuses elavatele peredele, üksikvanematele, tervisemuredega peredele, puudega last kasvatavatele peredele ning vaimse tervise raskustega peredele.

5. Usundiõpetuse õpetamine üldhariduskoolides tuleb senisest paremini korraldada.

Religioonialane haritus on osa üldisest haritusest. Usundid, kirikud ja maailmavaated on mõjutanud Euroopa ja Eesti ajalugu, kultuuri, kunsti, kirjandust, muusikat, õigust, eetikat ja ühiskondlikke väärtusi. Ilma elementaarsete religioonialaste teadmisteta on keeruline mõista nii oma kultuuriruumi kui ka tänapäeva maailmas toimuvaid konflikte, rändeprotsesse, identiteediküsimusi ja väärtusvaidlusi.

Usundiõpetus üldhariduskoolis ei ole ühe usu kuulutamine ega konfessionaalne õpetus, vaid erinevaid usundeid, maailmavaateid, kultuure ja eetilisi küsimusi tutvustav õppeaine. Hästi korraldatud usundiõpetus aitab vähendada eelarvamusi, toetab dialoogivõimet ning kasvatab noortes arusaamist, et maailmavaatelistel erinevustega saab elada koos rahumeelselt ja lugupidavalt.

Ühiskonnas on usundiõpetuse suhtes rohkem mõistmist ja toetust, kui avalikes vaidlustes sageli paistab. Seetõttu oleme veendunud, et riigile jõukohane on usundiõpetuse õpetamine ühe kohustusliku kursuse ulatuses kõigile õpilastele igas põhikooli ja gümnaasiumi kooliastmes. Selleks tuleb kohendada olemasolevaid õppekavu, vaadata üle õpetajate ettevalmistuse ja koormusega seonduv ning hoida õppematerjalide kvaliteeti.

Usundiõpetus aitab tugevdada ka ühiskondlikku sidusust. Teadlikkus religioonidest ja maailmavaadetest vähendab hirmu, stereotüüpe ja vastastikust umbuskust ning aitab noortel mõista, miks inimesed võivad teha erinevaid väärtusvalikuid, jäädes samal ajal üksteise suhtes lugupidavaks.

Ettepanekud:

- Korraldada usundiõpetuse õpetamine üldhariduskoolides senisest süsteemsemalt ning võimaldada kõigile õpilastele ühe kohustusliku usundiõpetuse kursuse läbimine igas põhikooli ja gümnaasiumi kooliastmes.
- Tagada usundiõpetuse kvaliteetne rakendamine, sealhulgas õppekavade kohandamine, õpetajate ettevalmistuse ja koormuse lahendamine ning ajakohaste ja tasakaalustatud õppematerjalide olemasolu.
- Käsitleda usundiõpetust ühiskondlikku sidusust, kultuurilist kirjaoskust, dialoogivõimet ja sallivust toetava õppeainena.

6. Kaplanaate ja hingehoidu tuleb tugevdada tervishoius, hoolekandes, kaitsevaldkonnas ja inimeste isiklikes kriisiolukordades.

Inimese vaimne ja hingeline toimetulek on tervikliku heaolu oluline osa. Haiglas, hooldekodus, kriisiolukorras, sõjaväelises teenistuses või leinas vajab inimene sageli abi, mida ei saa pakkuda üksnes meditsiinilise, psühholoogilise või sotsiaaltöö kaudu. Hingehoid ja kaplaniteenistus täiendavad neid valdkondi ning aitavad inimesel toime tulla kannatuse, kaotuse, süü, hirmu, üksinduse ja surmaga seotud küsimustega.

Peame vajalikuks haiglate ja hoolekandeesutuste kaplanaadi ning hingehoiuteenuse stabiilset ja süsteemset riiklikku rahastamist. See hõlmab nii kaplanite ja hingehoidjate töökohtade toetamist kui ka nende ettevalmistuse, supervisiooni ja täiendkoolituse rahastamist.

Samuti palume tõsta uuesti päevakorda Kaitseväge kaplanaadi tugevdamine ning vajadusel taastamine sellisel kujul, mis vastab Eesti julgeolekuolukorrale, kaitseväelaste ja kaitseväelaste ning nende perede vajadustele. Kaitsevaldkonnas on kaplanite töö oluline nii eetilise juhtimise, moraalse vastupanuvõime, hingehoiu kui ka teenistuses hukkunute ja vigastatute perede toetamise seisukohalt.

Noorte vaimse tervise probleemide sagenemine nõuab samuti senisest laiemat koostööd. Kirikud, kogudused, kristlikud noorsootöö tegijad ja hingehoidjad saavad olla riigile ja

omavalitsustele partnerid varases märkamises, ennetuses, kuulamises ja kogukondliku toe pakkumises. Kiriku hingehoiutöö ei asenda professionaalset psühholoogilist ega psühhiaatrilist abi, kuid täiendab seda inimliku kohalolu, vaimuliku toe ja kogukondliku võrgustikuga.

Ettepanekud:

- Tugevdada haiglate ja hoolekandeesutuste kaplanaati ning hingehoiuteenust tagades kaplanite ja hingehoidjate töökohtade, ettevalmistuse, supervisiooni ja täiendkoolituse stabiilne riiklik rahastamine.
- Tõsta uuesti päevakorda Kaitseväe kaplanaadi tugevdamine ja kaitsevääkaplanite põhikohaga ametikohtade taastamine vähemalt 2021. aasta eelse reformi tasemele, arvestades Eesti julgeolekuolukorda, kaitseväelaste ja kaitseleitlaste ning nende perede vaimseid, eetilisi ja hingehoidlikke vajadusi.
- Arvestada kirikute ja koguduste hingehoiutööga vaimse tervise valdkonna partnerina, eriti noorte vaimse tervise, leina, kriiside, üksinduse ja kogukondliku toe pakkumise küsimustes.
- Käsitleda hingehoidu psühholoogilist ja psühhiaatrilist abi täiendava tugivõrgustikuna, mitte selle asendajana.

7. Kirikud ja kogudused tuleb kaasata kriisideks valmistumisse ning kriiside lahendamisse püsiva partnerina.

Viimaste aastate kriisid on näidanud, et kogukondlikud võrgustikud, vabatahtlikud, usalduslikud suhted ja kohapealne valmisolek on kriisiolukorras hindamatu väärtusega. Kirikud ja kogudused tegutsevad üle Eesti nii linnades kui väikestes kogukondades aastakümneid ja -sadu ning paljudes paikades on kirikuhoone või kogudusemaja koht, kuhu inimene kriisi ajal pöördub. Regulaarsed jumalateenistused loovad kindlustunnet pakkuvat rutiini rahuajal ning. Kohalikud vaimulikud pakuvad oma igapäevatoos tuge leinas ja hingehoidu kriisides.

Peame vajalikuks, et kirikud ja kogudused oleksid selgemalt kaasatud riigi ja kohalike omavalitsuste kriisivalmiduse plaanidesse. See tähendab koostöölepinguid, koolitusi, kontaktvõrgustikke, rollide kirjeldamist, hingehoiu ja esmase sotsiaalse toe pakkumise korraldamist ning vajadusel kirikute ja kogudusehoonete kasutamist kogukondliku abi tugipunktidenä.

Kirikute kaasamine kriiside lahendamisse ei tohi sõltuda üksnes parajasti ametis oleva valitsuse või kohaliku omavalitsuse hea tahte olemasolust. Vajalik on järjepidev, institutsionaalne ja poliitiliste vahetuste üleselt toimiv koostöö.

Ettepanekud:

- Kaasata kirikud ja kogudused riigi ning kohalike omavalitsuste kriisivalmiduse plaanidesse püsivate lepinguliste partneritena kriisideks valmistumisel ning kriisiolukordade lahendamisel.

- Korraldada ühiskoolitusi, luua kontaktvõrgustikke ning määratleda hingehoiu, esmase sotsiaalse toe ja kogukondliku abi pakkumise võimalused kriisiolukordades.
- Arvestada kirikute ja kogudusehoonetega võimalike kogukondlike abipunktidena kriisiolukordades.
- Tagada, et kirikute kaasamine kriisivalmidusse ei sõltuks valitsuste või kohalike võimude vahetumisest, vaid oleks järjepidev ja institutsionaalne.

8. Pühakodade ja kirikuhoonete säilitamine vajab pikaajalist ning tugevamat riiklikku tuge.

Ajaloolised pühakojad on osa Eesti kultuurimälust, arhitektuuripärandist, kohalikust identiteedist ja turismivõrgustikust. Suurem osa neist on vanemad kui Eesti riik ning kannavad endas meie rahva ristiustamise, kirjakeele, hariduse, muusika, kohaliku omavalitsuse, kihelkondliku mälu ja usuvabaduse lugu.

Samas ei ole koguduste põhikirjaliseks põhitegevuseks muinsuskaitsealuse arhitektuuripärandi säilitamine. Paljudel väikestel kogudustel lasub ebaproportsionaalselt suur vastutus hoonete eest, mille avalik väärtus ületab kaugelt kohaliku koguduse majanduslikud võimalused. Kirikuhooneid kasutatakse lisaks jumalateenistustele kontsertideks, näitusteks, mälestusüritusteks, kogukonna kogunemisteks, turistide ja palverändurite vastuvõtmiseks ning kriisiolukordades toetuspunktidena.

Peame vajalikuks säilitada ja tugevdada riiklike toetusi pühakodade, kirikuhoonete ja nendes paiknevate kultuuriväärtuste hoidmiseks. Toetuste oluline vähenemine seaks ohtu suure osa Eesti kultuuripärandist, mille eest kogudused on seni kandnud vastutust sageli võimaluste piiril tegutsedes.

Peame vajalikuks kasvatada oluliselt pühakodade säilitamiseks ja arendamiseks mõeldud riiklike vahendeid, kaasates selleks ülejäänud Euroopa riikide eeskujul Euroopa Liidu toetused erinevate fondide kaudu. Selleks peab Eesti riik seadma uue rahastusperioodi tarvis prioriteedid nõnda, et Euroopa fondide vahendeid on võimalik kasutada ajalooliste arhitektuurimälestiste ulatuslikuks restaureerimiseks. Toetused peavad olema mitmeaastased, prognoositavad ja suunatud nii avariiliste tööde, restaureerimise, kunstiväärtuste säilitamise, ligipääsetavuse, tuleohutuse kui ka kogukondliku kasutuse arendamise toetamiseks.

Lisaks vajavad kogudused tuge energiatõhususe ja keskkonnahoiu investeeringuteks. Ajaloolised hooned on sageli energiamahukad ning muinsuskaitsepiirangud muudavad tavapäraste lahenduste kasutamise keeruliseks. Riik peab aitama leida ja rahastada lahendusi, mis ühendavad muinsuskaitse, energiasäästu, ligipääsetavuse, tänapäevased hügieenitingimused ja looduhoidliku mõtteviisi.

Ettepanekud:

- Suurendada riiklike toetusi pühakodade ja nendes paiknevate kultuuriväärtuste hoidmiseks kasvatades oluliselt pühakodade säilitamiseks ja arenguks mõeldud vahendite mahtu kujundades toetused mitmeaastasteks, prognoositavateks ja eesmärgipärasteks pikaajalisteks meetmeteks.

- Seada Euroopa Liidu uue rahastusperioodi prioriteetidesse ajalooliste arhitektuurimälestiste, sealhulgas pühakodade restaureerimine, et kasutada Euroopa fondide vahendeid senisest ulatuslikumalt Eesti kultuuripärandi hoidmiseks.
- Toetada koguduste energiatõhususe ja keskkonnahoiu investeeringuid, aidates leida lahendusi, mis ühendavad muinsuskaitse, energiasäästu, ligipääsetavuse, tänapäevased hügieenitingimused ja looduhoidliku mõtteviisi.
- Käsitleda muinsuskaitsealuste pühakodade ja kirikutes paiknevate kultuuriväärtuste restaureerimist avalikes huvides tehtava tegevusena.

9. Muinsuskaitsealuste pühakodade restaureerimisel tuleb kehtestada käibemaksu tagastamise või kompenseerimise mehhanism.

Muinsuskaitsealuste hoonete ja vallasesemete restaureerimine on avalikes huvides tehtav tegevus. Kui kogudus restaureerib kirikuhoonet, altarit, orelit, kunstiteost või muud kultuuriväärtust, teenib see kogu ühiskonna huvi, mitte üksnes ühe usulise ühenduse sisemist vajadust.

Seetõttu palume erakondadel kaaluda käibemaksu tagastamise või kompenseerimise süsteemi loomist muinsuskaitse all olevate pühakodade ja nendes paiknevate kultuuriväärtuste restaureerimisel. Selline meede suurendaks omanike suutlikkust oma vara korras hoida, motiveeriks annetajaid ja aitaks riigil tõhusamalt säilitada Eesti kultuuripärandit.

Ettepanekud:

- Kehtestada muinsuskaitsealuste pühakodade ja nendes paiknevate kultuuriväärtuste restaureerimisel käibemaksu tagastamise või kompenseerimise mehhanism.
- Suurendada käibemaksu kompenseerimise kaudu omanike suutlikkust avalikes huvides kultuuripärandit säilitada.

10. Eestikeelse Piibli uue tõlke valmimine aastaks 2039 vajab riigi järjepidevat toetust.

Eestikeelne Piibel on üks meie kirjakeele, hariduse, kultuuri ja rahvusliku eneseteadvuse tüvitekste. Aastal 2039 möödub 300 aastat esimese tervikliku eestikeelse piiblitõlke ilmumisest. Uue piiblitõlke valmimine selleks tähtpäevaks ei ole üksnes kirikute sisemine ettevõtmine, vaid kogu eesti kultuuri ja keele jaoks tähenduslik riiklikult oluline projekt.

Peame vajalikuks, et riigi pikaajaline toetus uue eestikeelse piiblitõlke valmimisele jätkuks sõltumata valitsuste vahetumisest. Tõlketöö, teaduslik toimetamine, keeleteoimetus, kommenteerimine ja avalikkusele kättesaadavaks tegemine vajavad stabiilset ja usaldusväärset rahastust kogu programmi vältel.

Ettepanekud:

- Tagada uue eestikeelse Piibli tõlke valmimise riiklik järjepidev rahastamine uue eestikeelse Piibli ilmumiseni eestikeelse Piibli 300. aastapäeval 2039. aastal.

- Käsitleda uut eestikeelset piiblitõlget eesti keele, kultuuri, hariduse ja rahvusliku eneseteadvuse seisukohalt olulise kultuuriprojektina.

11. Vaimulike õigus sõlmida abielu tuleb säilitada.

Vaimulike õigus sõlmida abielu on Eestis hästi toimiv lahendus, mis ühendab riikliku perekonnaseisutoimingu ja kirikliku talituse nende inimeste jaoks, kes soovivad oma abielu sõlmida kirikus ning kooskõlas oma usuliste veendumustega.

Peame vajalikuks selle õiguse säilitamist ning vaimulike koolituse ja atesteerimise korraldamist mõistlikul ja koostöisel viisil. See süsteem on oluline nii usuvabaduse, kodanike valikuvabaduse kui ka riigi ja kirikute usaldusliku koostöö seisukohalt.

Samal ajal tuleb austada kirikute õpetuslikku autonoomiat abielu mõistmisel ja kirikliku laulatuse tingimuste kehtestamisel. Riigi perekonnaõigus ei tohi kaasa tuua survet kirikutele muuta oma õpetust, liturgiat ega vaimuliku teenimise põhimõtteid.

Ettepanekud:

- Säilitada vaimulike õigus sõlmida abielu ning jätkata vaimulike koolituse ja atesteerimise korraldamist.
- Austada kirikute õpetuslikku autonoomiat abielu ja laulatuse käsitlemisel ning tagada, et riigi perekonnaõigus ei tooks kaasa survet kirikutele muuta oma õpetust, liturgiat ega vaimuliku teenimise põhimõtteid.

12. Annetuskultuuri tuleb arendada ning luua võimalus suunata osa tulumaksust avalikes huvides tegutsevatele ühendustele, sealhulgas kirikutele.

Eesti kodanikuühiskonna, koguduste, kultuuri, sotsiaaltöö, spordi ja vabatahtliku tegevuse tugevus sõltub inimeste valmisolekust annetada ning toetada avalikes huvides tegutsevaid organisatsioone. Riik saab annetuskultuuri arengut toetada läbimõeldud maksusoodustustega.

Teeme ettepaneku tõsta maksusoodustusega annetuste piirmäära ning vaadata üle praegused piirangud viisil, mis motiveeriks nii eraisikuid kui ka ettevõtteid rohkem annetama.

Samuti palume kaaluda protsendireegli kehtestamist. Selle alusel võiks maksumaksjal olla õigus suunata osa, näiteks 1%, tema poolt tasutavast tulumaksust riigi poolt etteantud kriteeriumidele vastavale avalikes huvides tegutsevatele organisatsioonile, sealhulgas mittetulundusühingule, kultuuri- või spordiorganisatsioonile või usulisele ühendusele. Samal ajal peab säilima võimalus teha täiendavaid annetusi koos kehtivate või parandatud maksusoodustustega.

Selline süsteem tugevdaks kodanikuühiskonda, kasvataks isiklikku vastutust ja looks inimestele lihtsa viisi toetada valdkondi, mida nad peavad Eesti ühiskonna jaoks oluliseks.

Ettepanekud:

- Arendada Eestis annetuskultuuri, tõstes maksusoodustusega annetuste piirmäära ning vaadates üle kehtivad piirangud viisil, mis motiveerib eraisikuid ja ettevõtteid rohkem toetama avalikes huvides tegutsevaid organisatsioone.
- Luua võimalus suunata osa üksikisiku tulumaksust avalikes huvides tegutsevatele ühendustele, sealhulgas kirikutele, kogudustele, mittetulundusühingutele, kultuuri- ja spordiorganisatsioonidele.
- Säilitada maksusoodustused täiendavatele annetustele ka protsendireegli võimaliku kehtestamise korral.
- Tugevdada riigi, kohalike omavalitsuste ja kirikute partnerlust valdkondades, kus kirikud ja kogudused panustavad avalikku hüvesse: hingehoid, kriisiabi, perekondade toetamine, vaimne tervis, noorsootöö, kultuuripärand, haridus, kogukondlik sidusus ja vabatahtlik tegevus.

Kokkuvõtteks

EKN kinnitab oma valmisolekut kohtuda erakondade esindajatega, et arutada Eesti kirikutele ja kristlaskonnale olulisi küsimusi ning leida koostöövõimalusi, mis teenivad kogu Eesti ühiskonna hüvangut.

Meie ettepanekud lähtuvad soovist hoida inimese väärikust, südametunnistuse- ja usuvabadust, perekonda, elu pühadust, vaimset tervist, kultuuripärandit, kogukondlikku sidusust ja Eesti rahva kestlikkust. Oleme veendunud, et nendes küsimustes on kirikutel, erakondadel, riigil ja kohalikel omavalitsustel võimalik tegutseda partneritena.

Lugupidamisega

Peapiiskop Urmas Viilma

Eesti Kirikute Nõukogu president